

Meddig gazdaságos fenntartani a cseréseket?

PÁSZTOR LÁSZLÓ

Az állományalkotó fafajok közül országosan is, de erdőgazdaságunknál különösen nagy területet foglal el a cser. Az Észak-somogyi Állami Erdőgazdaság összterülete: 40 966 ha, összes élőfakészlete: 5 781 000 m³. A cser az összes erdőterületből 12 100 ha-t foglal el, a terület 30%-át. A cserések élőfakészlete 2 180 000 m³, az összes élőfakészlet 38%-a. Országosan a terület 18%-át, az élőfakészlet 21%-át teszi ki a cser.

A cser korosztálymegoszlása erdőgazdaságunkban

	ha	%	Fatömeg, m ³	%
40 éves korig	5 915	48	466 000	22
40—60 éves	3 398	28	856 000	39
60—80 éves	2 380	20	723 000	33
80—100 éves	322	3	110 000	5
100 éven felül	85	1	25 000	1
Összesen	12 100	100	2 180 000	100

Sokat foglalkozunk a cserkérdéssel erdőművelők és fahasználati szakemberek egyaránt. Hogy miért? A fahasználat tulajdonképpen a több évtizedes erdőművelési munka értékmérője. Ebből világosan következik:

1. Az erdőművelőknek az a feladata, hogy az adott termőhelyi viszonyok között a legértékesebb fafajösszetételű és minőségű állományokat neveljék.

2. A fahasználóknak viszont arra kell törekedniük, hogy az állományokat abban a korban termeljék ki, amikor a legnagyobb értéket adják, továbbá, hogy a kitermelt faanyagból helyes választékolással a legnagyobb értékű választékokat állítsák elő.

Itt mindjárt meg kell jegyezni, hogy az erdőművelési és erdőhasználati munkát nem lehet és nem is szabad élesen elhatárolni egymástól. Az állományok besorolása és a vágásérettségi kor helyes megállapítása az erdőrendezőnek, az erdőművelőnek és az erdőhasználati szakembernek egyaránt érdeke és feladata.

Nézzük meg közelebbről, mennyire tettünk eleget ezeknek a vitathatlanul igaz alaptételeknek. Bizony sem az erdőművelők, sem a fahasználók, de még az erdőrendezők sem dicsekedhetnek teljes sikerről ezen a téren. A cserések legalább 50%-a olyan termőhelyen tenyészik, ahol tölgyesnek, bükkösnek, vagy más értékesebb állománynak kellene állnia. Sőt nagyon sok az elegyetlen cseres, amely még a talaj termőerejének megőrzését sem biztosította. De nem különben a helyzet a cserések kitermelésénél sem. Amint erdőgazdaságunk korosztálymegoszlása is mutatja, nagyon sok a 60 évnél idősebb állomány, sőt lábon állnak még 80 éves és 100 éves állományok is.

És itt szeretnék felvetni egy kérdést, mellyel az utóbbi években megfigyeléseim során állandóan foglalkoztam. *Gazdaságos-e a cserállományokat 50, legfeljebb 60 évnél tovább fenntartani?* Az alábbiakban erre a kérdésre szeretnék röviden választ adni.

A cser gyűrűslikacsú fafaj. Szöveti felépítése hasonló ugyan a tölgyéhez, de mivel nincs cserzősavtartalma, nem olyan tartós; ezenkívül sok fahibája van, amelyek erősen korlátozzák ipari felhasználását.

A fahibák közül leggyakoribb és legsúlyosabb a fagyléc, amely ha csavarodott, szinte kizárja a cser fűrészárúvá történő feldolgozását. A fagyléc nemcsak a törzs szöveti egységét bontja meg, hanem velejárója a korhadás is. Ez a

fahiba már középkorú állományokban is megtalálható, de 60 évnél idősebb korban szinte a törzsek 80%-ánál előfordul. Igen gyakori és ugyancsak súlyos fahiba a csillagos (műszaki felhasználásra alkalmatlan) álgeszt, továbbá a csillagrepedés és nem utolsósorban a gyűrűselválás, amit a nyári hónapokban a feldolgozatlan rönkökön a kártyásodás követ. Ezek a fahibák is elsősorban az 50 évnél idősebb törzseken fordulnak elő. Azokat a csertörzseket, amelyek az említett fahibák előfordulnak, értékes iparifának már nem tudjuk feldolgozni, legfeljebb bányabordafa hasítására alkalmasak az ilyen törzsek. A csillagos álgesztű fa a további romlásnál korhadni kezd. A 60 évnél idősebb cseresekben igen sok olyan törzzsel találkozunk, amelyeknek már csak a szijácsrésze ép, a geszt teljesen elkorhadt. Az ilyen anyag tűzifának is csökkent értékű.

Felvetődik a kérdés, *miért várjuk meg, amíg a cser tönkremegy? Nem lenne-e célszerűbb korábban kitermelni a csereseket?*

Az 50 éves cseres, amely viszonylag még egészséges és nem fordulnak elő benne nagymértékben az említett fahibák, legalább 50%-os iparifakihozattal feldolgozható bányafának, bányadeszka- és szőlőkaró-alapanyagnak, sőt a törzsek rönknek is megfelelnek. Javasolom, hogy a cseresek vágásfordulóját csökkentjük 50 évre, s a fagylécmentes, jó növekedésű állományokét 60 éves korra.

Vizsgáljuk meg, milyen értékű fatömeget kapunk egy 50 éves és egy 80 éves cseres kitermelésekor. A fatömegadatokat, a nettósítás, az iparifakihozatal, az iparifa megoszlása és a tűzifaszázalékok az erdőgazdaság tényszámainak átlagszámait, illetve ezekből képzett számokat.

Az 50 éves korban kitermelt állomány értékelése:

1 ha-ra eső fatömeg:	250 bruttó m ³
Nettó fa:	223 m ³
Iparifakihozatal:	50 %

Az összes iparifának 10%-a rönk, 40%-a bányafa, 40%-a fagyártmányfa, 10%-a bányadorong.

Az összes nettó fa 29%-a tűzifa, 16%-a vékony tűzifa.

Egy ha fatömegének értéke		
Választék	Egységár, Ft	Összesen, Ft
11 m ³ rönk.....	600	6 600
45 m ³ bányafa.....	580	26 100
45 m ³ fagyártm. fa	430	19 350
11 m ³ bányadorong	600	6 000
112 m ³ iparifa		58 650
93 m ³ vastag tűzifa	270	25 110
18 m ³ vékony tűzifa	190	3 420
223 m ³ összes nettó fatömeg		87 180

1 m³-re eső átlagérték : 391 Ft.

A 80 éves cseres 1 ha fatömegének értékelése:

1 ha-ra eső fatömeg:	310 bruttó m ³
Nettó fa:	280 m ³
Iparifakihozatal:	30 %

Az összes iparifának 30%-a rönk, 70%-a fagyártmányfa. Az összes nettó fa 58%-a vastag tűzifa, 12%-a vékony tűzifa.

Egy ha fatömegének értéke

Választék	Egységár, Ft	Összesen, Ft
25 m ³ rönk.....	600	15 000
59 m ³ fagyártmányfa	430	25 370
84 m ³ iparifa		40 370
162 m ³ (—40 m ³) vastag tűzifa	270	32 940
34 m ³ vékony tűzifa	190	6 460
280 m ³ összes nettó fatömeg		79 770

A vastag tűzifánál 40 m³ korhadásos anyag értékét nem számítottam.

1 m³-re eső átlagérték: 285 Ft.

Ha összehasonlítjuk az 50 és 80 éves állományok fatömegének értékét, megállapítható, hogy 50 éves korban nagyobb értéket szolgáltatnak a cserések, mint 80 éves korban, azzal az előnnyel, hogy az 50 éves korban kitermelt fatömeg 50%-a iparifa, míg 80 éves korban csak 30%-a. Márpedig a fatermelés elsődleges célja az iparifa termelése.

Számításba kell még venni az 50 és 80 év közötti gyéritések fatömegét is, amely háromszori gyéritést számolva kb. 100 m³ körül van (elegyetlen cseréseknél ui. a 70—80 év közötti állományokat felesleges gyériteni). Ezzel szemben az 50 éves korban kitermelt cseres helyén a 30 éves, legtöbbször elegyes tölgyes vagy más értékesebb állomány kb. 50 m³ előhasználati fatömeget szolgáltat, amelyből már értékes vékony iparifát (bányadorong, szőlőkaró-alapanyag stb.) tudunk termelni. A kétfajta előhasználati fatömeg értékben ugyancsak nem nagyon tér el egymástól, különösen ha az iparifa minőséget vesszük figyelembe.

Amint az átlag Ft/m³ mutatók bizonyítják, 50 év után a tényleges fatömeg nő ugyan, de az értéknövedék mínusz előjelű lesz. A másik fontos érv az 50 éves vágásforduló mellett, hogy a 80 évig fenntartott cseresekkel szemben 30 évet megmentünk egy értékesebb (rendszerint elegyes tölgyes, bükkös) állomány számára.

Mivel országosan a cser az összterület közel egyötödén tenyészik, feltétlenül foglalkozni kell a cserkérdéssel erdőművelési és fahasználati szempontból egyaránt. Különösen azért is, mert a csert csak az utóbbi 10—15 évben telepítik olyan termőhelyre, amely valóban csernek való. Természetesen nem az erdőművelők szakszerűtlen munkájának következménye, hogy országosan sokkal több a cserállományunk, mint amennyinek a cser termőhelyi igényét figyelembe véve lenni kellene, és hogy ma a cserések nagy százaléka bükk, kocsányostölgy és egyéb értékesebb fafaj helyén áll; hiszen a múltban, amikor még nem beszélhettünk tervszerű mag- és csemetegazdálkodásról, bizony sokszor kellett az erdősítéseknél a bőven termő csermakkhoz fordulni.

Ma, amikor az erdőművelés az adott termőhelynek megfelelő erdőtípusok kialakítására törekszik, a cserrel történő erdőfelújítás és erdőtelepítés kérdése megoldottnak mondható. A csert csak az igen száraz és száraz — s legfeljebb elegyesen a félszáraz — termőhelyre szabad ültetni. Az üde félnedves- és nedves termőhelyekre sohase ültessünk csert. Idősebb cserállományaink azt bizonyítják, hogy a száraz termőhelyeken tenyésző állományokban kisebb mértékben találhatók meg a cser tipikus fahibái, mint a nedves termőhelyeken álló cserésekben. A nedves termőhelyeken a fatömeghozam kétségtől nagyobb, de a fahibák itt sokkal nagyobb mértékűek, mint a száraz termőhelyek csereseiben.

Az 50—60 éves vágásfordulót a csertermőhelyen álló és a jobb termőhelyeken tenyésző csereseknél egyaránt helyesnek tartom. A száraz termőhelyeken

ugyanis 50—60 év után lényeges fatömegnövedékre már úgysem számíthatunk és a fahibák is súlyosbodnak, a nedves termőhelyeken pedig nem érdemes feláldozni az új állományt a fahibás fatömegnövedékért, hiszen az értéknövedék ilyenkor már mínuszba megy át.

Meg kell találni az idős, túltartott cseresek minél rövidebb idő alatt történő kitermelésének és az ezzel járó nagyarányú erdőfelújítási munka megoldásának a módját. Nem könnyű feladat, de megoldható.

Пастор Ласло : ДО КОТОРОГО ВРЕМЕНИ ЭКОНОМИЧНО СОХРАНЯТЬ НАСАЖДЕНИЯ ДУБА АВСТРИЙСКОГО?

Наблюдения показывают, что пороки древесины дуба австрийского, сильно влияющие на использование его древесины, массово возникают обычно в более позднем возрасте (примерно свыше 50 лет). Если на 60-летние вырубленные древостои на 1 м³ дают 391 форинт, то 80-летние — только 285 форинтов. Поэтому средний возраст рубки для насаждений дуба австрийского предлагается в 50 лет с тем, что на более соответствующем для дуба австрийского местопроизрастании возраст рубки можно увеличить до 60 лет. Возраст рубки свыше 60 лет не рекомендуется даже на наиболее пригодных местопроизрастаниях.

Pásztor L. : WIE LANGE IST DAS ERHALTEN DER ZERREICHENBESTÄNDE WIRTSCHAFTLICH?

Nach den Beobachtungen des Verfassers treten die Holzfehler, die die Verwendbarkeit des Zerreichenhölzes stark beeinflussen, i. allg. im höheren Alter, etwa über 50 Jahren massenhaft auf. Solange beim Einschlag 50jähriger Bestände der Festmeterwert des Holzes 391 Ft betrug, wiesen die 80jährigen Bestände nur einen Wert von 255 Ft/m auf. Das Hiebssalter der Zerreichenbestände kann daher in 50 Jahren — auf besseren Standorten höchstens in 60 Jahren — vorgeschlagen werden. Sogar auf trockenen Standorten, wo die Zerreiche zurecht ist, ist ein höheres Hiebsalter nicht angebracht.

Erdőgazdaságaink és erdőszeteink csoportosítása a gazdasági összehasonlító vizsgálatokhoz

DR. MÁRKUS LÁSZLÓ

Az erdőgazdaságaink és erdőszeteink összehasonlító vizsgálata széles körű irodalomkutatással indult. Ennek során a gyér hazai és gazdagnak nem mondható külföldi erdőszeti, valamint a hazai mezőgazdasági irodalom idevonatkozó részét tanulmányoztuk át. A hazai mezőgazdasági irodalomból alig tudtunk valamit felhasználni. Az erdőszeti irodalomban azonban már voltak hasznosítható közlemények. E vizsgálatok és viszonyaink ismerete arról győzött meg bennünket, hogy az eredményes kutatás érdekében a hazai viszonyainknak megfelelő metodika kidolgozása az elsőrendű feladat; ennek segítségével a közelmúltat és a jelent fel tudjuk mérni a jövő érdekében.

Az erdőszeti összehasonlító vizsgálat ismervei három csoportba foglalhatók: 1. az üzem jellegének és szerkezetének, 2. teljesítményének, 3. gazdálkodásának jellemzői.

Kérdés volt, hogy a hazai, egyelőre még csak tájékoztató jellegű vizsgálatokban *hány ismérvet vegyünk figyelembe*. Azt tudtuk, hogy az ismérvek számának emelésével a kép hívebb, szabatosabb, de egyben nehezebben áttekinthető lesz. A kevesebb számú ismérv egyszerűbb, kisebb részletettségű, viszont könnyebben áttekinthető képet ad.

A rendelkezésre álló anyag jórészen meghatározta az üzem jellegének, szerkezetének és fontosabb mennyiségi és pénzügyi eredményeinek vizsgálatánál számításba jöhető jellemzőket. Egyelőre tizenegy ilyen tényezőt vettünk, s ezek természetesen az igényeknek megfelelően változtathatók. A jellemzők kijelölésekor figyelembe vettük „Az erdőgazdaság irányítása alatt álló erdő-